

condir Absència, absent, V. ésser Absenta, V. donzell Absentar, absentisme, V. ésser Absida, absidal, absidiola, V. absis Absintat, absinti, absintina, absintisme, absintita, V. donzell

ABSIS, pres del ll. *absis, absīdis*, 'volta, cor d'església' i aquest del gr. *ἄψις, ἄψιδος* (o *ἄψις*), 'nus', 'tomb', 'volta o cúpula'. □ 1.ª doc.: *absis*, c. 1878, *DAG*, J. Tarongí; P. Fabra, *GramCat*. 1912; *àbside* i *àbsida*, 1868, *SLitCosta*. *Absis* és l'única forma registrada per Fabra en la seva *Gram.* de 1912, l'única del *DAG*, i la preferida per *AlcM* (1.ª ed.). És la que es troba en la majoria dels arqueòlegs i excursionistes, ja en el S. XIX i al voltant de 1900, i la usada en les publicacions antigues de l'IEC, i és la que jo recordo haver sentit, amb caràcter més o menys general, entre els catalanistes cultivats en els anys 1918-1935. *Àbsida* és un gallicisme, adaptació del fr. *abside*, si bé amb una accentuació bàrbara o inconseqüent, car només pot correspondre al nominatiu llatí (que no acaba en *-de* sinó en *-s*), però no als casos llatins en *-d(e)*, i contradiu l'accentuació del grec (en qualsevol cas). No es comprèn la preferència concedida en els últims anys a la forma *àbsida*, si no és per la imitació del francès i el castellà. *Absis* i no pas *àbsida* escriu Verdaguer: «s'arqueja cap al cingle de Batera / --- / d'aquell roquer fantàstic colisseu, / y avuy, al desglaçar-se, la ruïna, / l'*absis* apar de troscejada Seu», *Canigó* IX, 18d.

Del mateix origen és *apsis* en l'acc. astronòmica (veg. la definició exacta en el *DFA*, *àpside*), pròpiament 'tomb o volta extrema en l'òrbita d'un astre'.

Absoldre, absoluta, absolució, absolut, absolutisme, absolutori, V. soldre Absorbent, absorbir, absorció, absort, V. sorbir

ABSTEMI, pres del ll. *abstemius* fíd., derivat de la mateixa arrel que *temētum* 'vi' i *temulentus* 'borratxo'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*. Només per casualitat *abstemi* s'assembla amb *abstenció, abstinent* i *abstinença*.

Abstenció, abstenir, V. tenir Abstergent, abstergir, abstersió, abstersiu, V. ters Abstinència, abstinent, V. tenir Abstracció, abstracte, abstraure, -eure, V. treure Abstrús, V. intrús Absurd, absurditat, V. sord Abudoixar, V. bodoix Abufetejar, V. bujar Abugot, V. abella Abuirar, V. eixavuirar (AUGURI)

ABUIXAR, 'aquistar, incitar els gossos o un altre animal', també *abeixar, abixar, uixar*, id. i 'esquivar': mot dialectal, provinent, com el cast. ant. *aoxar, oxear*, d'una interjecció (*b)uix!*, *beix!* i variants semblants, encaminada a esverar o incitar la bèstia. □ 1.ª doc.: *Abexar*, S. xv; *abixar*, S. xvi; *abuixar*, S. xviii i xix.

Aquest pobre demanava almoyna --- pens yo que li *abexaven* los cans, e los cans no li feyen mal, mas lepayen-lo», «demanave almoyna a la porta del

rich e --- lo senyor li *abexave* los cans», StVicentF (*Quar.*, 110.28; *Serm.* I, 266.28); en el sentit de 'esquivar, enegar, expulsar': «publicat / lo testament, / de continent / me renegà: / no m'abrigà / de res de dol / -- roba sancera / cert no m dexà, / com m'abexà / tantost de casa / --- dix: 'a ta guisa / vés hon te vullés', J. Roig (*Spill*, v. 862).

Partim de la idea que 'aquistar (els gossos)', 'esquivar (les mosques, un insecte)' i 'enegar, expulsar (un animal, una persona)' són les dues cares d'una mateixa medalla, i en el modern i sobretot occidental *uixar* tenim el matís intermedi, car aquest significa sobretot 'esquivar els insectes'. En el S. XVI el *DAG* registra una lleu variant fonètica *abixar* «azuzar los perros», també a València. I avui *abuixar* és forma de vasta extensió en els parlars occidentals: en tot el Pallars (des de Cardós i Vall Ferrera, *BDC* XXXIII, 273), Àneu, Tremp, V. de Barravés (*BDC* VI, 18), Segre amunt des d'Artesa fins a Andorra i Puigcerdà (*AlcM*) i Segarra (*DAG*), i fins a tot el gascó de la Vall d'Aran: i això, tant amb caràcter de transitiu 'aquistar' «azuzar», com amb el de reflexiu *abuixar-se* 'escometre, abordar, envestir el gos'; en valencià una forma més semblant a l'esmentat *uixar* i del mateix sentit: «se quedà en la cua dreita, però sense poder *abuixar-se* les mosques» MGadea, *T. del Xè* II, 309, «cada ú que s'*abuix*e les mosques com puga» (I, 97); «en la dinà, uno d'ells té que està de guàrdia, *auxan* les mosques en una ramucha de pi», *Canyissaes*, p. 92; *aoñar* «fer fugir» a Elx (*BDC* XVI, 53); «*auxiar*: ojejar [l'espantar la caça']» Lamarca, *Dicc. Val.-Cast.*; Fonç *uixa-mosques* 'esquiva-mosques' (*AORBB* II, 262); murc. *use* «se dice para significar que se desea apartar las moscas» (Ramz. Xarrià, s. v.); un *abuixador* *de mosques* MGadea, *Dicc.*; *abuixir* a Lleida i Baga-guer (*AlcM*).

Afegim d'altra banda que de *re-uixar*, canviat en **arr(e)uixar*, ve el bal. *arruixar* 'esquivar': «es pastor en trovava un darrera una soca d'olivera, l'*arruixava* i amb un tancar i obrir d'uis ja era damunt es puig veinat» Arx. Lluís Salvador, p. 216; mall. *arruixar* 'esquivar (mosques, etc.)' (*BDLC* X, 1919, 253; XII, 321); men. «li sortia una somereta blanca --- provà d'*arruxar-la*, la somereta no 'n féu cas; maldà a fer-li pò, i sa pò l'agafà a ell», «es carbassot se posà a pigar per ses parets i d'una banda i de s'altra, i com si *arruxàs* gent cap an es pati, fins que's va fer benes» Camps Merc. (*Folk. Men.* II, 112, 111) i Ferrer Guinart, *Rond. Men.* 223; d'ací el derivat o cpt mall. *arruixador de mosques* (Ll. Vilallonga, *Bearn*, 18, 127) i eiv. *arruixa-mosques* (Villangómez, *Any en Estampes*, 61); segons *AlcM* s'usaria el verb també a Tort. i, en el sentit de 'renyar' a Val. (cf. *Canyissaes*, 130?); i Ant. Cayrol escriu «però la gent d'aquell poble, sia per la por, sia per dolenteria, les van *arruixar* fora del veinat» (JordiPCerdà, *Cont. Cerd.*, 45).

La forma *abuixar* sembla que ja la tenim en una cançó popular que almenys hauria de ser del S. XVIII, si bé amb grafia imperfecta *-s-* en lloc de *-x-*: «mira, pobre, si t'hi baixo / te'n faré *abusà* pel gos» (Milà,